

ความสำคัญของสมาคมกฎหมายอาเซียน (ASEAN Law Association) กับบทบาทด้านกฎหมายของประเทศไทย

นายยุทธพงศ์ ปิ่นอนงค์
นิติกรชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ

ความหมายของสมาคมกฎหมายอาเซียน (ASEAN Law Association)

สมาคมกฎหมายอาเซียนเป็นองค์กรที่มีการรวมตัวกันของนักกฎหมายชั้นนำของประเทศในกลุ่มอาเซียน ทั้งจากภาครัฐ องค์กรอิสระ และภาคเอกชน (non-government) โดยมีการริเริ่มหลักการและแนวคิดมาจากการจัดสัมมนาเมื่อวันที่ 5-10 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522 ที่กรุงจาการ์ตา สาธารณรัฐอินโดนีเซียเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างนักกฎหมายในประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อดำเนินการให้สอดคล้องวัตถุประสงค์ และหลักพื้นฐานที่ได้มาจากแนวคิดจากจุดเริ่มต้นของอาเซียนในพันธสัญญาหลาย ๆ ฉบับ ดังนี้ (กรมประชาสัมพันธ์, 2559)

1. ปฏิญญากรุงเทพฯ (1967 Bangkok Declaration) เมื่อ พ.ศ. 2510 ในข้อที่ 2* เพื่อก่อให้เกิดผลความร่วมมือกันในประเทศสมาชิกเพื่อให้เกิดความสงบสุขในภูมิภาคและความมั่นคงโดยต้องยึดมั่นในหลักนิติธรรม (the rule of law) (นพนิธิ สุริยะ, 2559)

2. ปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน พ.ศ. 2519 (1976 Bangkok Declaration of ASEAN Concord) ในหมวดด้านการเมือง กล่าวคือต้องการให้เกิดการพัฒนาด้านนิติบัญญัติในภูมิภาคอาเซียน**

3. สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. 2522 (1976 Treaty of amity and cooperation in Southeast Asia) ในส่วนของคำปรารภ จะเห็นว่าได้ยึดถือการเคารพความยุติธรรมและหลักเกณฑ์แห่งกฎหมาย*** และโดยเพิ่มพูนพลังอันเข้มแข็งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

จะเห็นได้ว่าในแต่ละฉบับที่เกิดเป็นพันธกรณีขึ้นนั้น โดยภาพรวมสิ่งที่เป็นจุดเริ่มต้นเดียวกันนั้นก็คือสิ่งที่ปรากฏในส่วนของอารัมภบท (Preamble) ภายใต้ธรรมนูญของสมาคมกฎหมายอาเซียน (Constitution of the ASEAN Law Association) โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง กล่าวคือ

* The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration) on SECOND that the aims and purposes of the Association shall be: 2. To promote regional peace and stability through abiding respect for justice and the rule of law.

** Declaration of ASEAN Concord. 1976, A. Political: 6. Study on how to develop judicial cooperation including the possibility of an ASEAN Extradition Treaty

*** 1976 Treaty of amity and cooperation in Southeast Asia, The High Contracting Parties: ANXIOUS to promote regional peace and stability through abiding respect of justice and the rule of law and enhancing regional resilience in their relations;

1. หลักความร่วมมือด้านกฎหมาย (Legal Cooperation) เป็นลักษณะความร่วมมือในหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย โดยในปัจจุบันนี้ในบรรดาความร่วมมือด้านกฎหมายต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมสามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น 2 อย่าง ดังนี้ (กรมประชาสัมพันธ์, 2561)

1.1 ความเข้าใจของรัฐมนตรีอาเซียนว่าด้วยการจัดองค์การสำหรับความร่วมมือด้านกฎหมาย (ASEAN Ministerial Understanding on the Organizational Arrangement for Cooperation in the Legal Field) เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2529 โดยเนื้อหาต้องการให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศภาคีสมาชิกอาเซียนด้านกฎหมายในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านกฎหมาย ความร่วมมือด้านการพิจารณาคดี และการศึกษาวิจัยด้านกฎหมาย

1.2 สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือทางกฎหมายด้านอาชญากรรมซึ่งกันและกัน (Treaty on Mutual Legal Assistance on Criminal Matters) เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2547 กล่าวคือในสนธิสัญญาดังกล่าวได้มีการช่วยเหลือด้านกฎหมายให้เป็นไปตามสนธิสัญญา ดังนี้ คือ การหาหลักฐานและการบันทึกคำให้การของบุคคลโดยสมัครใจ การให้บริการด้านเอกสาร การพิจารณาคดี การดำเนินการค้นหาและจับกุม การตรวจสอบวัตถุและสถานที่ การแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับพยานและผู้ต้องสงสัย ซึ่งเป็นไปตามหลักความยินยอมในเนื้อหาของสนธิสัญญาและกฎหมายของประเทศผู้ร้องขอความช่วยเหลือ

2. หลักนิติธรรม (the Rule of law) โดยความเห็นของศาสตราจารย์พิเศษ ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2559) ภายใต้บริบทของปฏิญญากรุงเทพ (The ASEAN Declaration หรือที่เรียกว่า Bangkok Declaration) ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2510 ไปจนถึง สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia 1976) เป็นสนธิสัญญาแบบหลวม ๆ จะเห็นว่าเนื้อความที่สำคัญทั้งหมดที่เกิดขึ้นในตลอด 9 ปี สิ่งดังกล่าวนี้ก็คือ หลักนิติธรรม หมายความว่า หลักแห่งความอะลุ่มอล่วยระหว่างประเทศสมาชิกในอาเซียน กล่าวคือ การที่อาเซียนเคารพในกิจการภายในซึ่งกันและกัน ไม่เข้าไปแทรกแซงภายในประเทศหนึ่งประเทศใด โดยมีค่านิยม 4 ประการของ ASEAN ได้แก่

2.1 informal consultation การดำเนินแนวทางที่ไม่เป็นทางการในการแก้ไขปัญหา

2.2 avoidant consultation การดำเนินแนวทางเชิงป้องกันในการแก้ไขปัญหา

2.3 non-confrontation การป้องกันการเผชิญหน้าเมื่อเกิดปัญหา

2.4 win-win compromise การดำเนินแนวทางแบบได้ประโยชน์แก่ทุก ๆ ฝ่ายในการแก้ไขปัญหา

ดังนั้นหลักนิติธรรมไม่ได้แสดงว่าต้องมีกฎหมายกำกับ เขียนไว้เป็นหลักปฏิบัติก่อนแล้วถึงค่อยมีหลักนิติธรรมกำกับ แต่หลักดังกล่าวมีอยู่ตลอดเวลา แม้จะไม่มีตัวบทกฎหมายเป็นลักษณะจารีตประเพณีอย่างกฎหมายแบบอังกฤษที่ใช้คำพิพากษาของศาลเป็นกฎหมายก็ตาม กล่าวคือ หลักนิติธรรมที่กำกับอาเซียน มีลักษณะที่เป็น ASEAN way นำไปสู่ Rules-Based ASEAN คือการมีกฎเกณฑ์ด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ได้เกิดมีกฎบัตรอาเซียน มีข้อตกลงด้านภาษี และอื่น ๆ ถือได้ว่าการดำเนินการตามแบบวิถีอาเซียนโดยใช้หลักนิติธรรมเดียวกันนี้ตั้งแต่เริ่มต้นก่อตั้งอาเซียนจนถึงปัจจุบันหลักนี้ก็ยังคงดูแลอาเซียนให้เดินหน้าต่อไปอย่างมั่นคง

จากหลักการทั้งสองข้อที่กล่าวมานั้น ถือได้ว่าเป็นการขยายรูปแบบต่าง ๆ เพื่อดำเนินการในระบบกฎหมายของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน สร้างความร่วมมือเพื่อประโยชน์ร่วมกันในลักษณะ Legal Harmonization โดยประเทศสมาชิกได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม

โครงการดังกล่าวเพื่อต้องการจัดทำสมาคมกฎหมายอาเซียน อันเป็นผลมาจากการประชุมอาเซียน ที่มีเจ้าภาพคือรัฐบาลอินโดนีเซีย โดยได้มีการจัดประชุมนักวิชาชีพกฎหมายในหัวข้อ การพัฒนากฎหมายในประเทศสมาชิกอาเซียน เป็นไปตามหลักการของ Legal Development in ASEAN Countries (ASEAN Law Association, 2018) ที่กรุงจาการ์ตา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ถือกำเนิดจากความร่วมมือกันของผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายจากประเทศผู้ก่อตั้งอาเซียนทั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ 1) สาธารณรัฐอินโดนีเซีย 2) สาธารณรัฐมาเลเซีย 3) สาธารณรัฐสิงคโปร์ 4) สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และ 5) ราชอาณาจักรไทย ที่มีทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนอาจารย์มหาวิทยาลัยด้านกฎหมาย ตลอดจนมีการจัดสัมมนาเพื่อมีการปรับปรุงพัฒนากฎหมายในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความแตกต่างกันในระบบกฎหมายของแต่ละประเทศสมาชิก เพื่อช่วยทำให้การพัฒนากฎหมายในภูมิภาคเป็นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศสมาชิก จึงเกิดการจัดตั้งสมาคมดังกล่าวขึ้นมา

ต่อมาหลังจากนั้นหนึ่งปี คือ พ.ศ. 2523 ได้มีการจัดประชุม ASEAN Law Association เป็นครั้งแรก ที่ประเทศฟิลิปปินส์และในการประชุมได้มีมติเห็นชอบกำหนด ธรรมนูญกฎหมายอาเซียน (Constitution of the ASEAN Law Association) ขึ้น นับตั้งแต่นั้นเป็นจุดเริ่มต้นของสมาคมกฎหมายอาเซียนอย่างเป็นทางการ มาจนถึงปัจจุบัน ถือว่าสมาคมดังกล่าวได้มีส่วนสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในเวทีการประชุมในเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายของประเทศสมาชิกอาเซียน

วัตถุประสงค์ของ ASEAN Law Association

การจัดตั้งสมาคมดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดของนักวิชาการด้านกฎหมายสองท่าน คือ Prof. Tan Sook Yee เคยเป็นศาสตราจารย์ด้านกฎหมายที่ติดแท่งมหาวิทยาลัยสาธารณรัฐสิงคโปร์ (The National University of Singapore) และวุฒิสมาชิกฟิลิปปินส์ชื่อ Edgardo Angara และบุคคลหลาย ๆ ท่าน ในเวทีการประชุม โดยทั้งสองท่านได้ให้ความสำคัญของหลักนิติธรรม Rule of Law กล่าวคือ กระบวนการบังคับใช้กฎหมายต้องมีกระบวนการยุติธรรมให้เกิดขึ้น จึงได้มีการริเริ่มให้มีการจัดตั้งสมาคมดังกล่าวขึ้น ควบคู่ขึ้นกลายเป็นหน่วยงานสำคัญหน่วยงานหนึ่งขององค์กรอาเซียนในเวลาต่อมา

ในมุมมองของวุฒิสมาชิก Angara (ASEAN Law Association, 2017) นั้น ในอดีตเคยเป็นประธานผู้ก่อตั้งสมาคม ALA ถือได้ว่าสมาคมดังกล่าวนี้ได้มีการก่อตั้งมากกว่า 30 ปีแล้ว นับว่าเป็นสมาคมที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ขณะเดียวกันในการจัดทำระบบกฎหมายให้มีความสอดคล้องกันในประเทศสมาชิกที่ยังขาดตกบกพร่อง ยังคงต้องได้รับการแก้ไข ปรับปรุง ระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ ดังเช่น ในประเทศฟิลิปปินส์ปัจจุบันนี้ยังคงต้องสงวนอาชีพนักกฎหมายของเชื้อชาติตนเอง โดยในกฎหมายว่าด้วยการทำงานของคนต่างด้าว ยังไม่อนุญาตให้นักกฎหมายต่างชาติเข้ามาทำงานในประเทศได้ แต่เมื่อมองไปในอนาคตแล้ว โดยภาพรวมของการแก้ไขต้องมีการปฏิรูประบบกฎหมาย รวมทั้งโครงสร้างของการจัดการเรียน

กฎหมายในสถาบันการศึกษาด้านกฎหมายและการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์กล่าวคือ การทำให้นักกฎหมายของแต่ละประเทศสามารถทำงานในอีกประเทศหนึ่งได้ ดังตัวอย่างของประเทศฟิลิปปินส์ ที่ได้กล่าวไปแล้ว ดังนั้นภายใต้ความก้าวหน้าของการทำงานร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกภายใต้ความร่วมมือของสมาคมกฎหมายอาเซียน จึงจำเป็นต้องดำเนินการให้เกิดรูปธรรมในเรื่องการสร้างจุดเริ่มต้นในการปฏิรูประบบกฎหมายและความร่วมมือด้านหลักสูตรกฎหมาย การฝึกอบรม ตลอดจนหลักสูตรกฎหมายของแต่ละประเทศในอาเซียน (The Forefront of the reform and transformation of law curriculum, law practice and law admission) (ASEAN Law Association, 2017)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า นักกฎหมายมีบทบาทสำคัญ (Pivotal role) เพื่อให้เกิดความร่วมมือด้านกฎหมายเป็นความร่วมมือในส่วนหนึ่งจากหลาย ๆ ส่วนที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือขององค์กร ASEAN ในเวทีในการระดมความคิดเห็นจนเกิดเป็นหน่วยงานดังกล่าวขึ้นมาเป็นรูปธรรมในเวลาต่อมา โดยวัตถุประสงค์หลักตามมาตรา 2 ของธรรมนูญแห่งกฎหมายอาเซียน* มีลักษณะสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและเพิ่มพูนความรู้ระหว่างนักกฎหมายในประเทศสมาชิกขององค์กรอาเซียน

2. ดำเนินการให้เกิดความร่วมมือภายใต้โครงสร้างขององค์กรในภูมิภาคอาเซียน โดยแบ่งหัวข้อย่อยเป็น 4 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

2.1 ให้มีการเรียนรู้และทำการวิจัยด้านกฎหมายสำหรับประเทศสมาชิกเพื่อต้องการให้เกิดความเป็นเอกภาพของกฎหมาย (harmonizing those laws) ก่อให้เกิดการร้องขอ โดยเป็นไปตามลักษณะของสภาพสังคมและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก

2.2 ให้การสนับสนุนด้านสถานที่โดยให้มีการทำกิจกรรมขององค์กรเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนภายใต้ความร่วมมือด้านประเด็นที่สำคัญ (projects) ความร่วมมือระหว่างนักกฎหมายในหน่วยงานต่าง ๆ ความร่วมมือในสถาบันการศึกษาด้านกฎหมาย ความร่วมมือด้านศูนย์กลางการค้นคว้าวิจัยกฎหมายในแต่ละประเทศสมาชิกในภูมิภาคอาเซียน

2.3 ให้การสนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ข้อมูลด้านกฎหมาย การแลกเปลี่ยนด้านระบบกฎหมายของแต่ละประเทศสมาชิก และการพัฒนาระบบกฎหมายของประเทศสมาชิกอาเซียน

2.4 ให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์โดยมีการจัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่ในรูปแบบของนิตยสาร รูปแบบของข่าวสารลักษณะของจดหมายเหตุ (newsletters) รูปแบบของข่าวสารแบบประกาศการให้บริการข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ (bulletins) ที่ได้มาจากการสัมมนาขององค์กร (organizing of conferences)

* Constitution of the ASEAN Law Association (amended 2004), Article II – Objectives

a) To promote close relations, cooperation and mutual understanding amongst lawyers in ASEAN countries;

b) To provide the organizational framework for regional cooperation;

c) To provide organizational facilities for ASEAN cooperation in conflict avoidance...

การจัดประชุมตามโอกาสต่าง ๆ (meeting) การจัดประชุมแบบวิชาการ (symposia) การจัดประชุมแบบงานสัมมนา (seminar) ตลอดจนมีการจัดงานที่มีลักษณะการประชุมแบบอภิปรายงานวิชาการ (discussions)

3. การให้บริการแก่องค์กรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือขององค์กรอาเซียน อยู่ภายใต้หลักการไม่ก้าวก่ายกัน (principle of non-interference) ดังนั้นจึงต้องดำเนินการลดความขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในกลุ่มประเทศสมาชิก โดยกระบวนการมีขั้นตอนและลักษณะของการไกล่เกลี่ยโดยให้มีกลยุทธบริหารความขัดแย้งประเภทต่าง ๆ (conflict avoidance) โดยเป็นลักษณะของการใช้หลักการของอนุญาโตตุลาการ (arbitration) เพื่อช่วยในการลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศสมาชิกและคำวินิจฉัยในปัญหาของสัญญาาระหว่างประเทศที่มีขึ้นในประเทศสมาชิกอาเซียน

4. เพื่อความร่วมมือในระหว่างประเทศ ในระดับภูมิภาค ในระดับประเทศรวมถึงองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในด้านกฎหมายระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน

รูปแบบการทำงานของสมาคมกฎหมายอาเซียน ASEAN Law Association ภายใต้ธรรมนูญสมาคมกฎหมายอาเซียน (Constitution of the ASEAN Law Association)

ภายใต้รูปแบบของธรรมนูญกฎหมายอาเซียน (Constitution of the ASEAN Law Association) ได้กำหนดขอบเขตรูปแบบการทำงานของหน่วยงานไว้อย่างชัดเจน โดยการขับเคลื่อนในการดำเนินงานนั้น จำเป็นต้องมีโครงสร้างเป็น 3 ส่วน ดังนี้ (ASEAN Law Association, 2018)

1. ที่ประชุมใหญ่ (The Assembly) โดยมีการจัดประชุมขึ้นทุก ๆ 3 ปี นอกจากนี้มีเหตุจำเป็นเร่งด่วนสามารถดำเนินการเร็วขึ้นกว่าปกติได้ โดยมีการหมุนเวียนของการจัดประชุมเป็นไปตามประเทศสมาชิก โดยที่ประชุมใหญ่มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (ASEAN Law Association, 2018)

- 1.1 สามารถดำเนินการภายใต้หลักการนโยบายทั่วไป (the general policies) ที่ได้กำหนดไว้
- 1.2 สามารถพิจารณาและรับรองรายงานการประชุมที่ได้มีการจัดประชุมต่อองค์การวิชาชีพด้านกฎหมาย (council)
- 1.3 ดำเนินการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่และบุคลากรของสมาคมกฎหมายอาเซียน
- 1.4 ดำเนินการแก้ไขธรรมนูญกฎหมายอาเซียน
- 1.5 ดำเนินการเพิกถอน (revoke) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรายละเอียดของระเบียบว่าด้วยการเป็นสมาชิก By-Laws ที่ได้มีการจัดทำโดยองค์การวิชาชีพด้านกฎหมาย (University of SOUTHERN INDIANA, 2018)
- 1.6 ต้องประพฤติปฏิบัติตนเองอย่างเหมาะสม ในการเผยแพร่ข่าวสาร การปกป้องและรักษาภาพลักษณ์ของสมาคม

สำหรับการรับรองประชุมนั้น ต้องมีจำนวนสมาชิกไม่ต่ำกว่า 6 ประเทศสมาชิก โดยใช้เสียงข้างมากเป็นตัวตัดสินในการลงประชามติ หากไม่สามารถทำการลงประชามติได้แล้ว ให้ถือว่าญัตติ (motion) หรือข้อมติ (resolution) สิ้นสุดลง

2. สมาชิกคณะกรรมการบริหาร (The Governing Council) ประกอบด้วยสมาชิกมาจาก 5 ประเทศสมาชิกโดยได้รับรองจากคณะกรรมการแห่งชาติ ประกอบไปด้วย

- 2.1 ตัวแทนหน่วยงานนักกฎหมายภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา)
- 2.2 ตัวแทนของหน่วยงานศาลยุติธรรม
- 2.3 ตัวแทนของภาคเอกชน
- 2.4 ตัวแทนขององค์กรอิสระ มหาวิทยาลัย
- 2.5 ตัวแทนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในการประชุมคณะกรรมการบริหารต้องมีการแต่งตั้งประธาน (President) จากผู้เคยดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการบริหาร รวมไปถึงบุคคลใดที่เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในเวทีการประชุมของสมาคมนี้ให้ถือว่าเป็นบุคคลโดยตำแหน่ง (ex-officio) แต่ไม่สามารถที่จะลงคะแนนเสียงได้

สมาชิกคณะกรรมการบริหารมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- ก) รับรองงบประมาณและดำเนินการดูแลรายการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง
- ข) ดำเนินการแก้ไขระเบียบว่าด้วยวิธีการรับเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมกฎหมายอาเซียน (By-Laws)
- ค) การตัดสินใจในนโยบาย (agenda) ที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งของการประชุมใหญ่
- ง) การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในแต่ละตำแหน่งของสมาคม ในสัดส่วนที่มีมากกว่าการเลือกตั้งเข้ามาจากที่ประชุมใหญ่

การประชุมใหญ่นั้นมีการประชุมปีละครั้งตามปฏิทิน โดยการประชุมในแต่ละครั้งต้องมีตัวแทนของประเทศสมาชิกของแต่ละประเทศไม่น้อยกว่า 6 ท่าน และต้องมีสมาชิกของที่ประชุมใหญ่อีก 1 ท่าน และในการประชุมใหญ่อาจจะมีการเพิ่มเติมหัวข้อในส่วนที่เป็นการใช้อำนาจทางกฎหมาย (jurisdiction) และเรื่องอื่น ๆ ตามที่ประชุมใหญ่เห็นสมควร

3. คณะกรรมการ (Committees) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

3.1 คณะกรรมการถาวร (Standing Committees)

ในการจัดตั้งคณะกรรมการถาวรดังกล่าวขึ้น ได้มีการแต่งตั้งบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพในด้านกฎหมาย ประกอบไปด้วย 7 สาขาวิชาชีพด้านกฎหมาย ได้แก่

- 3.1.1 คณะกรรมการถาวรด้านการศึกษาทางกฎหมาย (Legal Education)
- 3.1.2 คณะกรรมการถาวรด้านวิชาชีพนักกฎหมาย (Legal Profession)
- 3.1.3 คณะกรรมการถาวรด้านสารสนเทศทางกฎหมาย (Legal Information)
- 3.1.4 คณะกรรมการถาวรด้านกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law)
- 3.1.5 คณะกรรมการถาวรด้านกฎหมายธุรกิจ (Business Law)
- 3.1.6 คณะกรรมการถาวรด้านการระงับข้อพิพาท (Alternative Dispute)
- 3.1.7 คณะกรรมการถาวรด้านตุลาการ (Judicial Cooperation)

3.2 คณะกรรมาธิการแห่งชาติ (National Committees)

คณะกรรมาธิการแห่งชาติ ประกอบไปด้วยบุคคลโดยตำแหน่งประธาน (Chairman) จำนวน 1 ท่าน และคณะกรรมาธิการแห่งชาติไม่เกิน 10 ท่าน โดยทั้งหมดมาจากสมาชิกคณะกรรมาธิการแห่งชาติ

รูปแบบของสมาคมดังกล่าวเป็นการใช้แบบอย่างมาจากหน่วยงานระหว่างประเทศขององค์การสหประชาชาติ โดยต้องการให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านกฎหมายในเชิงวิชาการแล้วนำมาปรับปรุงเป็นกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับประเทศสมาชิกอาเซียน ทำให้เกิดวิธีการและรูปแบบใหม่ในตัวบทกฎหมายเพื่อทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในภูมิภาคอาเซียน โดยได้รับประสบการณ์ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ในปัจจุบัน และในอนาคตของประเทศสมาชิกอาเซียน

บทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย ในเวที ASEAN Law Association ในการพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศ

1. บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ (ASEAN Law Association, 2012)

ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่สมาคมกฎหมายอาเซียน ครั้งที่ 11 (the 11th General Assembly of the ASEAN Law Association) ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงบาหลี สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 14-19 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2012 รายงานว่ามีการเผยแพร่ข้อมูลจากสมาคมฯ ทั้งหมด 39 ครั้ง และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและมุมมองเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศของอาเซียนในลักษณะการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยมีประเทศสมาชิกเข้าร่วม 6 ประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาในฐานะหน่วยงานภาครัฐของไทย ได้ร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลในหัวข้อ Establishing of the ASEAN law Centre for the ASEAN Community

โดยนายชูเกียรติ รัตนชัยชาญ อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหัวข้อข้างต้นสรุปได้ดังนี้ ภายใต้วัตถุประสงค์ของ Bali Concord โดยมองถึงความร่วมมือของประเทศสมาชิกจากจำนวน 10 ประเทศ ได้เห็นตรงกันที่จะนำพา ASEAN Vision 2020 เพื่อให้เกิดข้อตกลงกฎบัตรอาเซียน ASEAN Charter ภายใน ค.ศ. 2020 โดยได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยจะเห็นว่าด้านเศรษฐกิจนั้นมีความสำคัญมากเพราะต้องอาศัยความเข้าใจด้านกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อธุรกิจ การค้าขายและการลงทุน

นายชูเกียรติได้มองว่าศูนย์กฎหมายอาเซียน (the ASEAN Law Centre) ที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน กล่าวคือเป็นไปตามกรอบของวัตถุประสงค์หลักของสมาคมกฎหมายอาเซียน (The ASEAN Law Association) โดยที่ศูนย์ดังกล่าวเป็นสถานที่ให้ความรู้ด้านกฎหมายโดยเก็บในรูปแบบฐานข้อมูลในการเผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต (internet) ทำให้เป็นแหล่งข้อมูลในการเผยแพร่กฎหมายแก่ประเทศสมาชิกอาเซียนที่เปิดเผยและโปร่งใสภายใต้หลักของนิติธรรม (Rule of Law)

สำหรับแนวคิดเรื่อง Legal harmonization คือการทำให้กฎหมายมีลักษณะเป็นสองส่วน คือ 1) ลักษณะผูกพันระหว่างประเทศ และ 2) ลักษณะไม่ผูกพันระหว่างประเทศโดยมีลักษณะแสดงเจตนารมณ์

ทางการเมือง สำหรับการตั้งศูนย์กฎหมายอาเซียนขึ้นในแต่ละประเทศเข้าลักษณะเป็นการแสดงเจตนาารมณ์ทางการเมืองเพื่อให้แนวทางกฎหมายของแต่ละประเทศไปในทิศทางเดียวกันเป็นประโยชน์ร่วมกัน โดยมีกฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยารักษาโรค กฎหมายเกี่ยวข้องกับการค้าขายระหว่างประเทศ การลงทุนระหว่างประเทศ การขนส่งระหว่างประเทศ การบริหารกิจการขนส่งระหว่างประเทศ ตลอดจนกฎหมายเกี่ยวข้องลิขสิทธิ์สิทธิบัตร เป็นต้น นักกฎหมายจากทั้งประเทศสมาชิกในอาเซียนและนักกฎหมายทั่วโลกสามารถเรียนรู้ทำความเข้าใจในเนื้อหาของกฎหมายในสาขาต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในแง่การศึกษา การค้นคว้า ตลอดจนในการปฏิบัติงานสำหรับนักกฎหมายที่กำลังเกิดขึ้นในหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งในประเทศสมาชิกอาเซียน

ส่วนข้อเสนอแนะนั้นนายชูเกียรติมองว่าหากได้รับการสนับสนุนงบประมาณ (budget) จากสมาคม ASEAN Law Association ในส่วนของค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการแปลเอกสารเป็นภาษาอังกฤษ ค่าใช้จ่ายในการดูแลระบบอินเทอร์เน็ตของศูนย์กฎหมายอาเซียน ค่าใช้จ่ายด้านบุคลากร เพราะจำเป็นต้องเพิ่มจำนวนบุคลากร (Working group) ที่ต้องดูแลเรื่องการปรับปรุงฐานข้อมูลด้านกฎหมายในศูนย์กฎหมายอาเซียน โดยสามสิ่งย่อมต้องอาศัยเรื่องงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการข้อมูลด้านกฎหมายจากศูนย์กฎหมายอาเซียนดังกล่าวนี้

2. บทบาทนักกฎหมายภาคเอกชน (ASEAN Law Association, 2018)

นักกฎหมายภาคเอกชนของประเทศไทยนั้น ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการทำงานในวิชาชีพนักกฎหมาย เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อผลักดันหลักเกณฑ์ที่เป็นอุปสรรคในประเด็นที่น่าสนใจ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพยายามลดข้อจำกัดด้านการคิดค้นในการเคลื่อนย้ายแรงงานทักษะสูงรวมทั้งแรงงานวิชาชีพด้านกฎหมายอย่างเป็นอิสระในประเทศสมาชิกของอาเซียน โดยขอยกกรณีศึกษาในการประชุมสมัชชาใหญ่ครั้งที่ 12 ที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ในการสัมมนาครั้งนี้เป็นลักษณะการระดมความคิดเห็นในรูปแบบของ workshop โดยที่กำหนดหัวข้อหลักคือ Legal Profession หัวข้อย่อยเรื่อง ASEAN Legal-Border Practice โดยตัวแทนของนักกฎหมายภาคเอกชนของประเทศไทยในครั้งนี้ คือ นายวรวิทย์ ไกรฤทธิ ตำแหน่งเป็น senior partner & executive director ของสำนักกฎหมาย เดชอุดม แอนด์ แอสโซซิเอตส์ ได้สรุปข้อคิดเห็นและแนวคิดในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานด้านกฎหมาย ประเทศสมาชิกในอาเซียนที่เปิดให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานด้านกฎหมายมากที่สุด คือ สาธารณรัฐสิงคโปร์ โดยการให้สิทธิในการดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการ เป็นระยะเวลา 60 วัน ไม่ต้องขอใบอนุญาต (ASEAN up, 2016) โดยเปรียบเทียบกับกลุ่มเขตเศรษฐกิจของอาเซียนกับสหภาพยุโรป (European Union: EU) ที่มีการอนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานด้านกฎหมายได้อย่างเสรีสำหรับประเทศอื่น ๆ แตกต่างกับในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ ในเรื่องเดียวกันนั้น โดยมีรายละเอียดพอสังเขปดังต่อไปนี้

1. บรูไน ดารุสซาลาม (Brunei Darussalam) กรณีนี้กฎหมายจากต่างชาติให้ทำงานได้ในประเทศ ต้องสอบผ่านใบอนุญาตแล้วเท่านั้น จึงสามารถทำงานด้านกฎหมายในประเทศได้

2. ราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) การทำงานของนักกฎหมายต่างชาติที่มีใบอนุญาตจากประเทศของตนเองสามารถดำเนินคดีต่อศาล ถ้าหากมีการดำเนินคดีนั้นต้องทำงานร่วมกับนักกฎหมายของกัมพูชา

3. สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of Indonesia) การทำงานของนักกฎหมายต่างชาติยังไม่มีกฎหมายอนุญาตให้ทำงานได้ในกระบวนการทางศาลแต่อย่างใด ยกเว้นกรณีทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำแก่ลูกความเท่านั้น

4. สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) (The Lao People Democratic Republic of Lao PDR) ข้อมูลของนักกฎหมายต่างชาติในประเทศนี้ไม่มีข้อมูลที่เผยแพร่เป็นรูปเอกสารแต่อย่างใด มีเพียงจำนวนนักกฎหมายในประเทศนี้ทั้งหมด 200 ท่านที่ได้ลงทะเบียนไว้ในสภานายความของ สปป.ลาว

5. ประเทศมาเลเซีย (Malaysia) ข้อมูลของนักกฎหมายต่างชาติสามารถทำงานเป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายในด้านอนุญาโตตุลาการและแนวปฏิบัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยสามารถทำงานได้ถึง 60 วันตลอดปีปฏิทิน ภายใต้ข้อบังคับของกฎหมาย the Legal Profession Act of 2012 ทั้งนี้ นักกฎหมายต่างประเทศต้องลงทะเบียนเป็นนักกฎหมายต่างชาติและต้องอาศัยในประเทศมาเลเซียมากกว่า 182 วันภายในหนึ่งปี

6. สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา (Republic of the Union of Myanmar) ข้อมูลเกี่ยวกับนักกฎหมายต่างชาตินั้นมีการเผยแพร่น้อยมาก ปัจจุบันนี้สหภาพเมียนมายังไม่มีสภานายความ สำหรับเรื่องกฎระเบียบของบริษัทต่างชาติที่เข้ามาจดทะเบียนในประเทศนั้นก็มีการแก้ไขกฎหมายใหม่ในเรื่อง the new investment law of 2012

7. สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (Republic of the Philippines) ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของนักกฎหมายนั้น อนุญาตให้เฉพาะคนสัญชาติฟิลิปปินส์เท่านั้น โดยคำจำกัดความของกระบวนการพิจารณาคดีในศาล (practice of law) ให้หมายความรวมถึงการดำเนินคดีในศาลและนอกศาลด้วย ตั้งแต่คำฟ้องประเภทต่าง ๆ (application of law) กระบวนการพิจารณาคดี (Legal procedure) องค์ประกอบความรู้ทางกฎหมาย (knowledge) การเตรียมตัวฝึกอบรมกฎหมายประเภทต่าง ๆ (training) ตลอดจนประสบการณ์ในการทำงานทางคดีประเภทต่าง ๆ (experience) นอกจากนี้ไม่ให้มีการตั้งสำนักกฎหมายต่างชาติเพื่อให้คำปรึกษาแก่คดีสำหรับลูกความขึ้นแต่อย่างใด

8. สาธารณรัฐสิงคโปร์ (Singapore) สำหรับในประเทศนี้ไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ไว้ตายตัวสำหรับนักกฎหมายต่างชาติสำหรับการทำงานชั่วคราวหรือการทำงานลักษณะถาวรในประเทศ สำหรับนักกฎหมายต่างชาติสามารถทำงานด้านอนุญาโตตุลาการและแนวปฏิบัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นระยะเวลาถึง 60 วัน โดยไม่ต้องขออนุญาตจากกระทรวงแรงงาน (Ministry of Manpower) หรือต้องขอใบอนุญาตจากสำนักงานอัยการสูงสุด (the Attorney-General's Chambers) นักกฎหมายต่างชาติไม่สามารถดำเนินการทางศาลได้ เว้นแต่ได้รับขออนุญาตเป็นเรื่อง ๆ (ad hoc admission) ไปเท่านั้น นอกจากนี้การตั้งสำนักกฎหมายของชาวต่างชาติสามารถดำเนินการได้เมื่อได้รับหนังสือรับรองแล้วจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องแล้วเท่านั้น

9. ราชอาณาจักรไทย (Kingdom of Thailand) กรณีนักกฎหมายต่างชาติยังไม่ได้รับอนุญาตให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีภายใต้ พระราชบัญญัติทนายความ นักกฎหมายต่างชาติสามารถดำเนินการให้

คำปรึกษาแก่ลูกค้าภายใต้พระราชบัญญัติการทำงานคนต่างด้าว นักกฎหมายต่างชาติสามารถทำงานเป็นที่ปรึกษากฎหมายในคดีเกี่ยวข้องกับอนุญาโตตุลาการได้ในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของไทย สำหรับพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวนั้นอนุญาตให้สำนักกฎหมายต่างประเทศถือหุ้นได้ไม่เกินร้อยละ 49 ส่วนตำแหน่งหุ้นส่วนผู้จัดการหรือผู้จัดการต้องมีสัญชาติไทยเท่านั้น

10. สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (The Socialist Republic of Vietnam) สำหรับนักกฎหมายต่างชาติสามารถทำงานชั่วคราวได้ในประเทศนี้ โดยอาศัยการขอใบอนุญาตในบางประเภทเพื่ออนุญาตให้เป็นที่ปรึกษาสำหรับกฎหมายระหว่างประเทศแต่ไม่อนุญาตให้ทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนักกฎหมายภายในประเทศ แต่นักกฎหมายต่างชาติหากมีใบอนุญาตการทำงานในประเทศแล้วย่อมสามารถตั้งบริษัทได้อย่างถาวรโดยร่วมลงทุนกับนักกฎหมายท้องถิ่นได้ โดยให้คำปรึกษาด้านกฎหมายระหว่างประเทศ

ปัญหาและอุปสรรคที่ประเทศไทยได้รับจากการก่อตั้งหน่วยงาน ASEAN Law Association

ดังจะเห็นได้จากแนวความคิดทั้งนักกฎหมายภาครัฐและนักกฎหมายภาคเอกชนจากการให้ความเห็นบางส่วนในการทำงาน Workshop และบางส่วนในการประชุม General Assembly ที่เกิดขึ้นย่อมแสดงให้เห็นดังต่อไปนี้

1. นักกฎหมายภาครัฐ จะเห็นได้ว่าการทำงานของนักกฎหมายภาครัฐส่วนมากไม่ได้รับผลกระทบในการทำงานร่วมกับสมาคมกฎหมายอาเซียน แม้จะมีอุปสรรคในการทำงานโดยอาศัยภาษาอังกฤษในการทำงาน เนื่องจากเป็นการทำงานบนพื้นฐานของการให้บริการภาครัฐแก่ประชาชนนั้นยังคงต้องอาศัยภาษาไทยในการทำงานเป็นหลัก ดังนั้น จึงไม่มีผลกระทบเกิดขึ้นแต่อย่างใดหากมีประเด็นใดที่เป็นปัญหาจะมีหน่วยงานเฉพาะที่ทำหน้าที่แก้ไขปัญหาโดยประสานงานกับหน่วยงานระหว่างประเทศ โดยอาศัยมติคณะรัฐมนตรีในการแก้ปัญหาดังกล่าวในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของหน่วยงานที่ต้องทำหน้าที่สำคัญในส่วนที่ต้องประสานกับหน่วยงานระหว่างประเทศได้ตลอดเวลา ทำให้การแก้ไขปัญหาในเชิงเทคนิคในตัวบทกฎหมายในแต่ละฉบับใช้เวลาไม่นาน และทำให้เกิดผลดีต่อภาพลักษณ์ของประเทศในการประชุมสมาคมกฎหมายอาเซียนในแต่ละสมัยของการประชุม

2. นักกฎหมายภาคเอกชน จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในการแก้ไขประเด็นกฎหมายแต่ละประเภทนั้นมีความยุ่งยากและมีผลกระทบอย่างกว้างขวางกับบุคลากรที่ทำงานด้านกฎหมายในประเทศไทย หากมีการเปิดให้มีอิสระในการทำงานของนักกฎหมายต่างชาติย่อมทำให้นักกฎหมายท้องถิ่นได้รับผลกระทบอย่างมาก เนื่องจากการทำงานที่ต้องอาศัยทักษะแต่ละสาขาวิชาชีพนั้นมีความซับซ้อนและต้องอาศัยทักษะโดยเฉพาะการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาในการติดต่อสื่อสารเนื่องจากประเทศไทยนั้นยังคงดำเนินกิจการต่าง ๆ โดยอาศัยการใช้ภาษาไทยเท่านั้นที่ใช้ในการติดต่อราชการ รวมไปถึงการทำงานระหว่างหน่วยงานภายในประเทศ ยังไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ช่วยทำให้การทำงานด้านกฎหมายระหว่างประเทศนั้นเป็นไปได้โดยง่ายนัก จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการปรับตัวในการทำงานโดยเฉพาะการใช้ภาษาอังกฤษในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ทำให้ต้องมีการปรับโครงสร้างหลักสูตรในประเทศให้มีความพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อทำให้นักกฎหมายในประเทศสามารถทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงร่วมกับ

นักกฎหมายจากประเทศสมาชิกในอาเซียนซึ่งส่วนมากต้องอาศัยภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการในการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การทำงานด้านกฎหมายสำหรับประเทศไทยนั้น โดยเฉพาะบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการทำงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จะเห็นได้ว่านับวันการปรับตัวของทั้งสองส่วนจำเป็นต้องดำเนินการไปในทิศทางที่เหมาะสมเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาของบุคลากรที่ต้องทำงานและประสานงานให้เกิดประโยชน์ในการช่วยส่งเสริมให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาระบบกฎหมายที่มีอยู่เดิมให้มีความคล่องตัวมากขึ้น สามารถดำเนินการให้เกิดประโยชน์เป็นผลดีต่อการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในเวทีระหว่างประเทศในด้านกฎหมายที่ทำให้ทุกภาคส่วนต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางรวมทั้งการเพิ่มทักษะโดยเฉพาะการเรียนรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพทั้งภาครัฐและภาคเอกชนไปพร้อม ๆ กัน สามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดผลดีอื่น ๆ ตามมา โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะการพัฒนากฎหมายในส่วนที่ลดขั้นตอนต่าง ๆ ของภาครัฐและภาคเอกชนแล้วยอมส่งผลดีทำให้เป็นการลดค่าใช้จ่ายและเวลาในการช่วยส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานทักษะสูงรวมทั้งแรงงานวิชาชีพด้านกฎหมายที่มากยิ่งขึ้น จากรายงานของ ASEAN up ได้มองว่าในอนาคตประมาณเจ็ดปีข้างหน้า คือ พ.ศ. 2568 ในพื้นที่แถบภูมิภาคอาเซียน ได้มีการคาดการณ์ว่าจะมีการจ้างงานทักษะสูงเพิ่มมากขึ้นโดยหากมีการลดอุปสรรคและแก้ปัญหาด้านการพัฒนากฎหมายของแต่ละประเทศได้เรียบร้อยแล้วยอมส่งผลดีต่อการเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเติบโตได้อย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการจ้างงานที่มากขึ้นและทำให้เป็นผลดีต่อทุกภาคส่วนทั้งด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ในการขับเคลื่อนให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่อง โดยผลมาจากการพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายของแต่ละประเทศในภูมิภาคอาเซียน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมประชาสัมพันธ์, ศูนย์ข้อมูลข่าวอาเซียน. (2559). **คำศัพท์น่ารู้ ALA (เอแอลเอ) ย่อมาจาก ASEAN Law Association.** สืบค้น 9 เมษายน 2561 จาก http://www.ASEANthai.net/mobile_detail.php?cid=10&nid=5637
- นพนิต สุริยะ. (2559). **กฎหมายระหว่างประเทศ 1.** (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน, น. 51.
- ศูนย์ข้อมูลกรมประชาสัมพันธ์ ข่าวอาเซียน. (2561). **ความร่วมมือด้านกฎหมายของอาเซียน และการมีส่วนร่วมของประเทศไทย.** สืบค้น 25 เมษายน 2561 จาก http://thailand.prd.go.th/1700/ewt/aseanthai/ewt_news.php?nid=4481&filename=index
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2559). **หลักนิติธรรมในบริบทระหว่างประเทศ: ประสบการณ์จากระดับภูมิภาค (Rule of Law in International Framework: Regional Experiences)** โดย ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย ประธานคณะกรรมการเพื่อความปรองดองแห่งเอเชีย. สืบค้น 25 เมษายน 2561 จาก https://tijforum.org/wp-content/uploads/2016/11/03-SS_Rule-of-Law-in-International-Framework-231216.pdf

ภาษาต่างประเทศ

- Constitution of the ASEAN Law Association. (2004). **Article II-Objectives.** Retrieved April 9, 2018 from https://www.ASEANlawassociation.org/ALA_Constitution.pdf
- ASEAN Law Association. (2012). **Establishment of the ASEAN Law Centre for the ASEAN Community.** Retrieved April 23, 2018 from <https://www.aseanlawassociation.org/workshop-eleventhGA.html>
- ASEAN up. (2016). **Overview of the ASEAN skilled labor market.** Retrieved April 18, 2018 from <https://ASEANup.com/overview-of-the-ASEAN-skilled-labor-market/>
- ASEAN Law Association. (2017). **Newsletter April 2016-March 2017.** Retrieved April 9, 2018 from https://www.ASEANlawassociation.org/ALA%20Newsletter_April2016-March2017.pdf
- _____. (2018). **About us.** Retrieved April 9, 2018 from <http://www.ASEANlawassociation.org/history.html>
- _____. (2018). **About Us.** Retrieved April 23, 2018 from <https://www.aseanlawassociation.org/about.html>

_____. (2018). **ALA Newsletter April 2016-March 2017**. Retrieved April 23, 2018 from <https://www.aseanlawassociation.org/newsletters.html>

_____. (2018). **ASEAN Legal Cross-Border Practice**. Retrieved April 25, 2018 from <https://www.aseanlawassociation.org/12GAdocs/workshop1-thailand.pdf>

_____. (2018). **NEWS & EVENTS**. Retrieved April 23, 2018 from <https://www.aseanlawassociation.org/workshop-eleventhGA.html>

University of SOUTHERN INDIANA. (2018). **How to write a constitution and bylaws**. Retrieved April 17, 2018 from https://www.usi.edu/media/959699/how_to_create_your_constitution_and_by-laws.pdf